

Article. I.

anted shall be vested in a Congress of the United States

shall be composed of Members chosen every second Year by
or Electors of the most numerous Branch of the State Legisla-
shall not have attained to the Age of twenty five Years, and
of that State in which he shall be chosen.

Hans Bergström:
Håller konstitutionen för
Donald Trump?

USA:s grundlagsfäder visste att demokrati rymmer risken att folket önskar en ”stark man” och utformade författningen därefter. Hans Bergström, aktuell med boken ”Trump's Amerika: vadan och varthän?”, skriver om konflikten mellan Donald Trumps maktfullkomlighet och de institutioner som är tänkta att fungera som motvikt.

HANS BERGSTRÖM | 28 FEBRUARI 2025

George Washington såg Donald Trump komma. I ett brev till general Lafayette i juni 1787, för nu 238 år sedan, varnade Washington för *”some aspiring demagogue who will not consult the interest of his country so much as his own ambitious view”*. Denna risk upptog Washington som den centrala för USA:s framtid som ordnad demokrati. I sin ”Farewell Address” 1796 förutsåg den förste presidenten att febriga partier *”are likely in the course of time and things to become potent engines by which cunning, ambitious, and unprincipled men will be enabled to subvert the power of the people, and to usurp for themselves the reins of government, destroying afterwards the very engines which have lifted them to unjust dominion.”*

Washington fortsatte: *”The disorders and miseries which results gradually incline the minds of men to seek security and repose in the absolute power of an individual, and sooner or later the chief of some prevailing faction, more able or more fortunate than his competitors, turns his disposition to the purposes of his own elevation on the ruins of public liberty.”*

Just så blev Trump president. Genom att utnyttja missnöje, lyckades han bli kandidat för ett av de stora partierna och därifrån ledare för hela nationen. Han är inte den förste som förväxlat sin egen makt med nationens lycka – eller som Trump nyligen formulerat det *”He who saves his country does not violate any law”*. Putin kunde ha använt samma logik. ”Eftersom makt för mig räddar nationen kan jag inte hindras av lagar.” Andrew Jackson, Amerikas nionde president och Trumps like som populist, hade liknande syn på sin maktposition. I viss mån gällde det även FDR, Franklin D. Roosevelt, dennes kusin Theodore Roosevelt och förstås Richard M. Nixon. De såg konstitutionens begränsningar som ett irriterande hinder för vad de behövde få uträttat.

Den amerikanska konstitutionen byggdes inte på något naivt antagande om att personer som förts till makten skulle bäras av mognad och återhållsamhet.

Den amerikanska konstitutionen byggdes inte på något naivt antagande om att personer som förts till makten skulle bäras av mognaden och återhållsamheten hos en George Washington. Grundlagsfäderna hade noga studerat särskilt Romarrikets fall. De visste hur kaos och misskötsel under demokrati kan leda över till rop på "en stark man" som Julius Caesar, vilkens personliga ambition steg för steg gled över till en diktatur som ändade i anarki och rikets nedgång. Därav en konstitution för den nyskapade nationen Amerikas Förenta Stater med "*checks and balances*", där "*ambition must be made to counteract ambition*", som James Madison formulerade grundtanken.

Detta är samma tankegång som Karl Popper utvecklade under Hitlerväldets tid med storverket *Det öppna samhället och dess fiender*. Popper kritiserade teorin om ohämmad suveränitet. Om man antar att politisk makt i grunden är suverän, blir den viktiga frågan "Vem skall bli härskare?", noterar Popper. Mot detta ställer han en institutionell teori om "kontroll av ledarna genom att balansera deras krafter mot andra krafter". "Jag tror", skrev Popper, "*att det är förnuftigt att inom politiken ha som princip att bereda sig på det värsta, så gott vi kan, fastän vi samtidigt naturligtvis bör sträva efter det bästa. På mig verkar det vara vansinne att grunda alla våra politiska strävanden på den svaga förhoppningen om att vi skall lyckas skaffa fram utmärkta, eller ens kompetenta styresmän.*"

Den största frågan här är dock inte Trumps karaktär utan institutionernas styrka.

Betydande farhågor reses nu om att Trump söker etablera sig som ännu en av världens auktoritära ledare, därtill i demokratiernas kärnland, Amerika. Den största frågan här är dock inte Trumps karaktär utan institutionernas styrka.

Vem Trump är vet vi vid det här laget. Han är en patetiskt självcentrerad psykopat som i en era av utbrett missnöje lyckats erövra ett av de två stora partierna i USA och därefter via ohämmad populism, notoriskt ljugande samt dramatisk talang i en ny mediaålder kommit att dominera den amerikanska politiska scenen under ett decennium. Oförmågan hos kongressen och galenskaper från vänstern har gett honom grogrund. Trump förstår inte den amerikanska konstitutionen, och om han förstod den skulle han inte tro på den. Han är en auktoritär och narcissistisk person, med samma implicita valspråk som Ludvig XIV: *"L'état, c'est moi"*. Han skulle inte vilja ha några restriktioner på sin maktutövning. Han tror inte på normer och institutioner utan på egenintresse och utpressning. Han har inga hämningar i metoder för att skrämma och komma åt dem han uppfattar som sina motståndare. Han beundrar auktoritära ledare som Rysslands Putin och Kinas Xi, och har inte mycket av moraliska reservationer inför deras metoder. Om han inte levde i ett land med annan historia och andra normer, USA, skulle han av allt att döma vara som de.

Så frågan blir: Hur långt kommer Trump tillåtas gå i att leva ut sina böjelser? Svaret på den frågan måste sökas dels i institutionernas styrka, dels i det amerikanska folkets förmåga till kritisk reflektion. Finns det en gräns för beteende, bortom vilken en stor majoritet av befolkningen sätter stopp via opinionsundersökningar och valhandling?

Några distinktioner behöver göras.

En är att ogenomtänkt regerande inte i sig är odemokratiskt. Att ge Elon Musk fritt spelrum att tillämpa drakoniska metoder från privat näringsliv på federala myndigheter är naivt. Det han åstadkommer är kaos, inte bättre myndighetsutövning och inte lägre budgetunderskott. Utfallet får prövas i nästa val, som infaller redan 2026. Att försvarsministern på förmiddagen säger saker som utrikesministern får ta tillbaka på eftermiddagen tyder på dålig rekrytering, där lojalitet fått ersätta kompetens. Men även sådant sker i en demokrati. Att beslutsmaskineriet inte är väloljat vid starten hör också till det normala vid maktskiften. Inkompetens är inte oförenlig med eller okänd i folkstyren.

I USA inbjuder hela konstruktionen med "checks and balances" till en återkommande dragkamp om beslutsauktoritet.

En annan iakttagelse är att det inte är nytt att en president på utmanande manér försöker tänja på den exekutiva maktens gränser i förhållande till den lagstiftande och den juridiska. I Sverige har socialdemokratin alltid misstrott domstolars makt i förhållande till det politiska majoritetsväldets; därav motstånd mot att ge domstolar lagprövningsmakt. I USA inbjuder hela konstruktionen med *"checks and balances"* till en återkommande dragkamp om beslutsauktoritet. När Thomas Jefferson som president fördubblade USA:s territorium genom att köpa New Orleans och väldiga landmassor väster om Mississippi från Napoleon ("The Louisiana Purchase"), gick han utanför sin makt enligt konstitutionen. Den tidigare nämnde Andrew Jackson vidgade presidentens dominans i kraft av sin starka personlighet och brydde sig inte särskilt om lagarna. Något liknande kan sägas om Theodore Roosevelt vid 1900-talets början, även om han vägledades av ett rimligare program. FDR försökte i praktiken utradera the Supreme Court, en av tre huvudpelare i konstitutionen, när den sökte bromsa hans "New Deal". Och han visade få hämningar i att använda staten för att komma åt sina politiska motståndare, som Charles Lindberg. Lyndon B. Johnson var känd för att nyttja vilka som helst skrämselmetoder för att som president få sin vilja igenom i kongressen. Richard Nixons metoder känner vi, som när han krävde att hans justitieminister skulle avskeda den särskilde utredaren i Watergate-affären. Barack Obama övertog uttryckligen lagstiftningsmakt från kongressen, när han beslöt att ge barn till illegala invandrare ("the Dreamers") en väg till medborgarskap. Detsamma gjorde Joe Biden som president, när han fullkomligt struntade i Representanthusets *"power of the purse"* och avskrev hundratals miljarder dollar i studielån i syfte att vinna unga väljare.

Att kongressens tröghet är ett hinder för nödvändig handling är en återkommande klagan från presidenter.

När presidenter invaderat kongressens konstitutionella område, har de ofta gjort det med argumentet att något måste bli gjort. Harry Truman angrep "the do nothing congress". Att kongressens tröghet är ett hinder för nödvändig handling är en återkommande klagan från presidenter, trots att trögheten är medvetet inbyggd i konstitutionen.

En central fråga som Donald Trump just nu testar är vilken makt en president ska ha över exekutiven. Kongressen har inrättat ett antal "independent agencies". Men samtidigt fastslår konstitutionen att "*The executive power shall be vested in a President of the United States*". Den säger också att presidenten "*shall take Care that the Laws shall be faithfully executed, and shall Commission all the Officers of the United States.*" I konstitutionell doktrin kallas denna senare formulering för "*The Take Care Clause*". Dessa formuleringar är grunden för vad som i amerikansk konstitutionell debatt benämns "*The Unitary Executive Theory*". Det kan inte finnas någon del av den federala exekutiva sfären som står fri från den högste chefen för exekutiven, den folkvalde presidenten.

Trump är inte den förste bland presidenter som har lutat sig mot tesen att presidenten har makt över den federala byråkratin i dess helhet. Detsamma gjorde bland andra Ronald Reagan och George W. Bush.

Trumps drastiska aktioner under sina första 100 dagar provocerar fram en prövning via domstolar av förhållandet mellan kongressen och presidenten, men framförallt mellan presidenten och förvaltningen. Är myndigheter ansvariga inför presidenten, såsom folkvald ledare för Exekutiven? Vilken rätt har presidenten att avskeda myndighetschefer och, via sin justitieminister, även ledande personer inom rättsapparaten? Kan presidenten i sin exekutiva roll vägra utbetala pengar som kongressen har anslagit och omfördela pengar till ändamål han gillar bättre?

Hans Bergström är aktuell med boken *Trumps Amerika: vadan och varthän?* som är utgiven på Timbro förlag.

Den amerikanska konstitutionen inbjuder till tvister om legitim auktoritet mellan statsorganen. Efter Richard Nixons maktmissbruk tog sig kongressen befogenheter som i efterhand ter sig tveksamma, däribland att ge instruktioner för myndigheter som tillhör den exekutiva sfären. Trump vill nu rulla tillbaka denna förskjutning av maktfördelningen. Det är inte orimligt utan rentav motiverat att Högsta Domstolen klarar ut vad som med åren har blivit en salig röra i ansvarsförhållandet mellan lagstiftande församling och exekutiv.

Till detta hör också att klargöra innebörden av vaga begrepp. Kongressen har gett presidenten rätt att i en "emergency" införa tullar mot andra länder, även om rätten att reglera handelsrelationer uttryckligen ligger hos kongressen. Kan verkligen den lilla mängd av drogen Fentanyl som kommer till USA över gränsen från Kanada definieras som en "emergency" som ger presidenten rätt att helt på egen hand införa 25 procent generell tull på import från Kanada? Detta är sannerligen en fråga att få konstitutionellt prövad.

Trumps order om att inte längre automatiskt bevilja amerikanskt medborgarskap för alla som föds på amerikansk mark strider klart mot det fjortonde författningstillägget. Men det är inte orimligt att tvinga fram en tolkning i Högsta Domstolen. Ska en svensk turist i New York som råkar föda för tidigt på Newark International Airport verkligen få sin baby automatiskt erkänd som amerikansk medborgare? Vad med barnet till en mor som olagligt smugglats över gränsen strax före nedkomst?

Högsta domstolen kommer att få ett antal intressanta konstitutionella frågor att reda ut.

Högsta domstolen kommer att få ett antal intressanta konstitutionella frågor att reda ut. Givet domstolens sammansättning, är det troligt att den kommer att stötta presidentens makt över byråkratin, men samtidigt hävda kongressens konstitutionella makt över pengarna i förhållande till presidenten och delstaternas rättigheter i förhållande till den federala nivån. Den senare frågan kommer att ställas på sin spets när presidenten drar in federala anslag för delstater, och städer, som vägrar samarbeta för att finna och deportera dem som vistas olagligt i landet.

Att Trump med sitt agerande driver fram frågor som dessa för prövning i Högsta domstolen är inte odemokratiskt. Det stora testet blir om han sedan godtar domstolens utslag. Om inte, uppstår en allvarlig konstitutionell kris. Högsta domstolen har ingen armé (vilket Andrew Jackson påpekade när domstolen förbjöd deportation av indianstammar till väster om Mississippi); dess makt bygger på att andra institutioner accepterar dess utslag som bindande.

Oroande är att Trump tycks beredd att använda federala myndigheter för att ge sig på medier han inte gillar. Tv-kanaler, som CBS, är beroende av tillstånd. Grundat på sin kritik av en normal redigering för "60 minutes" av en intervju med Kamala Harris har Donald Trump privat stämt CBS samt låtit the Federal Communications Commission inleda en undersökning av journalistiken.

Trump skapar en aura av rädsla för att gå emot honom. När det rör republikanska kongressledamöter och deras chanser till återval kan man vara kritisk, men att en president söker främja partidisciplin med en blandning av piska och morot är dock inget nytt. Om det tar sig formen av att stimulera, eller stillatigande acceptera, fanatiska anhängare att fysiskt hota ledamöter och deras familjer måste bedömningen bli en annan. Trump ligger nära den gränsen. Redan att oron finns i detta avseende har sin verkan.

Trump har en totalitär tendens; ingen ska kunna gå emot honom i någon sfär utan att mötas av repressalier.

Trump har en totalitär tendens; ingen ska kunna gå emot honom i någon sfär utan att mötas av mångdubbla repressalier. Detta är inte en hälsosam attityd för en demokrati. George W. Bush är ett exempel på en president som fokuserade på beslutsfattande och inte lät sig bli så upptagen av vad som sades i medierna. Trump följer allt, särskilt i de kanaler som allmänt står honom nära, och utdelar straff och belöningar vid minsta uttryck för kritik eller ibland rentav neutral rapportering han inte gillar. Så har han uteslutit Associated Press, USA:s motsvarighet till Tidningarnas Telegrambyrå, från tillträde till centrala arrangemang på grund av att AP i sin journalistik vägrat döpa om "Gulf of Mexico" till "Gulf of America".

Att Trumps känslighet i så hög grad är relaterad till hans stora ego, tenderar förvandla hans omgivning till en samling hovnarrar. Det berövar honom motstånd och motargument från de egna och från personer i hans administration som kan mer i sakfrågorna. Det skapar en osund anda för en demokrati och korrumpierar den frimodighet som har varit en del av styrkan i amerikansk demokrati. Att nu se kongressledamöter humma och stamma för att säga vad de tycker, till exempel om Trumps skändliga svek mot Ukraina, är genant. När medarbetare och medlemmar av hans administration talar publikt om presidenten kan man se deras grad av rädsla. Det är lite som med Stalin, när ingen i centralkommittén vågade vara den förste att sluta applådera. I Trumps krets finns det ingen gräns för hur många gånger personer känner sig nödsakade att säga att något är "due to the President's amazing leadership" eller att "the President should receive the Nobel Peace Prize". De sväljer all stolthet och heder för att prisa Presidenten, på det att de ska förbli i hans goda krets och inte avskedas i ett infall via X eller presidentens egen sociala medier-plattform Truth Social.

Man måste komma ihåg att en stor del av rädslan för Trump, särskilt hos de egna i kongressen, hänger samman med föreställningen om hans folkliga stöd. Republikanska kongressledamöter möter hemmavid ett starkt tryck att stödja presidenten. Men denna stämning är inte given för alla tider. Den är typisk vid starten av en ny presidentperiod. Trump må ha särskilt trogna anhängare hos cirka en tredjedel av befolkningen, men om det börjar svaja hos mer moderata väljare kommer det också att påverka den allmänna föreställningen om hans styrka och riskerna med att uttrycka en kritisk mening. Ofta tar det sig formen av utskällningar från väljare på lokala *townhalls*.

I själva verket har Donald Trump efter 100 dagar ett svagare allmänt stöd i väljarkåren än någon av hans närmaste företrädare.

I själva verket har Donald Trump efter 100 dagar ett svagare allmänt stöd i väljarkåren än någon av hans närmaste företrädare vid samma tid. Han glider nu över till en negativ förtroendebalans i flera av de tunga opinionsmätningarna. Denna negativa förskjutning, särskilt hos "independents", som är halva väljarkåren, har kommit ovanligt tidigt.

Jag tror Ross Douthat – fristående kolumnist i New York Times med republikansk bakgrund – fångar det centrala med [sin analys den 22 februari](#). Douthat pekar på tre faktorer som efterhand kan väntas sänka Trumps ställning i väljarkåren, mot bakgrund av historiska erfarenheter.

Den första är tendensen hos en vinnare att övertolka sitt mandat. Trump valdes framförallt för att a) få ner inflationen och höja reallönerna, b) få stopp på den stora illegala invandringen, med dess konsekvenser, c) bryta "woke", sådant som förnekandet av att det finns två biologiska kön. Men han har startat med att röra upp allt, inklusive att ge nåd även till dem som dömdes för våldshandlingar vid attacken mot Kapitolium den 6 januari 2021 och att söka personlig hämnd. En stor majoritet i opinionsmätningar uttrycker nu uppfattningen att Trump inte är tillräckligt fokuserad på de huvuduppgifter som han valdes för, framförallt ekonomin. Inflationen går upp och inte ner, och tullhoten bidrar till stigande inflationsförväntningar, inte fallande. "Consumer sentiment" har fallit oväntat och starkt efter Trumps tillträde.

Den andra faktorn är den som uttrycks med frasen "If you break it, you own it". Mekanismen utvecklades av Colin Powell och fick sin främsta exemplifiering med George W. Bushs beslut att invadera Irak. Trump har gett Elon Musk makt att ge sig på allt och urskillningslöst avskeda federalt anställda utan närmare analys av vad de gör. Det värsta exemplet är nog när ett hundratal personer ansvariga för säkerheten i hanteringen av kärnvapnen plötsligt avskedades. Att slå sönder hela den federala administrationen är med Musks/Trumps ansats inte en sidoeffekt, utan själva syftet och metoden, med förhoppningen att därefter kunna bygga något nytt och bättre. Det är en revolutionär ansats, inte en konservativ. Den bortser också från det faktum att de stora kostnaderna ligger i de pengar som utbetalas, långt mer än i administrationen.

Synen på Musk och hans tillvägagångssätt är enligt opinionsmätningar nu alltmer negativ.

Synen på Musk och hans tillvägagångssätt är enligt opinionsmätningar nu alltmer negativ. Men metoden har också den mer bestående följden att allt som sker framöver blir presidentens ansvar. Brister i flygsäkerheten? Flygledare avskedades. Trassel med pensioner? Erfarna handläggare försvann. Jordbruksstöd utbetalas inte? Musks kaos! Cancerforskning avbruten? National Institutes of Health har förstörts. Mässlingsepidemi? Center for Disease Control slutade fungera. Kris på sjukhus på landsbygden? Musks fel! Det kommer inte att finnas en effekt framåt i federal myndighetsutövning som inte kan återföras åtminstone delvis till vad Musk och Trump gjorde.

Den tredje faktor Douthat drar fram är att "you can't build a new elite without co-opting part of the old elite". Det går inte att starta ett avancerat och därmed komplext samhälle som om man började från noll. Man är beroende av kunskaper, rutiner och omdömen från dem som redan finns där. Det betyder något för Trumps ställning vad konservativa jurister som är medlemmar i the Federalist Society anser om vad presidenten gör. Inom utrikespolitiken finns en stor sfär av tänkare, analytiker, tankesmedjor, ämbetsmän och skribenter som står bakom den syn på värdet av allianser som präglar USA:s agerande ända sedan Harry Truman, liksom upprättandet av internationella institutioner och normer för världshandeln. En president kan inte, inte ens Trump, plötsligt börja kalla Ukrainas Zelenskyj för "diktator", tala vänligt om Putin, hota Danmark och Kanada och uppträda som ett kolonialland från 1800-talet utan att förtroendet undermineras i viktiga kretsar.

Prenumerera på Smedjan!

Varje lördag får du som prenumerant (gratis) ett nyhetsbrev med exklusiv text av Svend Dahl och lästips från veckan som gått. Dessutom unika erbjudanden på Timbro förlags utgivning.

Din e-post

PRENUMERERA

Jag vill lägga till en fjärde faktor: Som marknadsförare har Trump alltid gått in för att höja förväntningsnivån, aldrig sänka den. Det sätter en hög ribba för hans prestationer. En känd anekdot är när Tage Erlander intervjuades av en norsk journalist efter att ha utsetts till socialdemokratisk partiledare efter Per Albins död 1946. Han fick frågan. ”Hela den borgerliga pressen beskriver Dig i dag som en nolla. Vad säger Du om det?” Erlander klurade ett tag och svarade sedan: ”Det är ingen dålig utgångspunkt!” Trump utlovar i stället guld och gröna skogar, och på nolltid. Om inflationen deklarerade han till exempel i kampanjtal hösten 2024: ”Starting on Day One, we will end inflation and make America affordable again.” Med ett sådant löfte utfärdat, är det inte förvånande att väljare blir besvikna när matpriserna tvärtom går upp sedan Trump blivit president.

Allt sammantaget leder till spådomen att stödet för Trump kommer att gradvis falla, även bortom att det normalt sker efter den första smekmånaden. Detta kommer mest troligt att manifesteras i mellanårsvalet 2026, i vart fall i valet till representanthuset där ett majoritetsskifte är sannolikt. Och sedan går Trump in i en fas då han gradvis blir alltmer av en *lame duck*.

Den som är president i USA, och så ohämmad i synen på maktutövning som Donald Trump, kommer även då att kunna ta beslut fyllda av konsekvenser. Men de politiska tiderna förändras, och med inrikesfrågor som får inverkan även på stödet för utrikespolitiken. Samma republikanska senatorer som nu är rädda att säga vad de verkligen anser, kan då komma att visa en helt annan talförhet. Många av dem har innerst inne kvar Ronald Reagans hållning, som han formulerade den vid en minneshögtid i Normandie:

The strenght of America's allies is vital to the United States, and the American security guarantee is essential to the continued freedom of Europe's democracies. We were with you then; we are with you now. Your hopes are our hopes, and your destiny is our destiny.

Amerikansk demokrati vandrar mest troligt vidare, efter en historisk episod som inte behöver bli bestående. Allianser återknyts nog också över Atlanten, om än efter en erfarenhet som inte kan lämnas obeaktad.

Hans Bergström är aktuell med boken *Trumps Amerika: vadan och varthän?* som är utgiven på Timbro förlag. Boken finns att [köpa här](#).

Omslagsfoto föreställande inledningen på USA:s konstitution: Shutterstock.

HANS BERGSTRÖM

Hans Bergström är docent i statsvetenskap, före detta chefredaktör för Dagens Nyheter och gift med Barbara Bergström, grundare av Internationella Engelska Skolan. Han är även aktuell med boken "Presidentvalet 2024 och demokratin i Amerika" (Timbro förlag).

Dela artikeln

LÄS MER

SMEDJAN | ESSÄ

Med hela världen som publik

JANERIK LARSSON

SMEDJAN | ESSÄ

Mot brevbärarna har Musk ingen chans

ERIK W. LARSSON

SMEDJAN | KRÖNIKA

Hycklaren i München

JOAKIM BROMAN

Prenumerera på Smedjan!

Varje lördag får du som prenumerant (gratis) ett nyhetsbrev med exklusiv text av Svend Dahl och lästips från veckan som gått. Dessutom unika erbjudanden på Timbro förlags utgivning.

Din e-post

PRENUMERERA

